

SIYASİ VE İDARİ YAPININ KENT PLANLAMASINA VE KENT PLANÇISINA ETKİLERİ

Ruşen KELEŞ

Prof. Ruşen Keleş
Ankara Üniversitesi Siyasal
Bilgiler Fakültesi ve Hukuk.
Halen kent ve çevre bilimleri
kürsüsünün başkanlığını
yapmaktadır.
O.D.T.Ü. TODAİE ve Gazi
Üniversitesinde ders ver-
mektedir.

Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi tarafından düzenlenen ve Prof. Dr. Ruşen Keleş'in konuk olarak katıldığı "Türkiye'de 18. Dünya Şehircilik Günü'nde Siyasal ve İdari Yapının Kent Planlamasına ve Kent Plançısına Etkileri" Konulu Söyleşi 8 Kasım 1994 tarihinde gerçekleştirildi.

Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi Başkanı A. Tuncay Karaçorlu'nun açılış konuşması ile başlayan ve değişik alanlarda çalışan kent plançılarının, öğrencilerin ve konukların katılımı ile gerçekleştirilen söyleşiyi aynen yayınlıyoruz.

*Planlamayı,
Kent
Planlamayı
etkileyen herşey,
Kent Plançısını
da etkiler...
Taki o Kent
Plançısı çok
Duyarsız bir
insan olsun.
Mesleğinde ve
etrafında olup
bitenlerden hiç
etkilenmeyen bir
yaradılıştaki
olsun. Böyle
kimselelere biz
konuşma dilinde
"duyarsız"
insanlar
diyoruz. Oysa,
bildiğimiz
bildiğimiz
kadarıyla,
Kent Plançılarını
çok duyarlı
insanlardır.*

Bu yıl bana zor bir görev verdi Tuncay Bey. Dünya Şehircilik Günü etkinlikleri çerçevesinde siyasal ve idari yapının kent planlamasına ve kent plançılarının etkisi diye. Ben düşündüm neler söyleyebilirim bu konuda, bu başlık altında bazı notlar aldım.

Önce siyasal ve idari yapının kent planlamasına ve kent plançılarının üzerindeki etkisi gibi bir konuyu inceledim, yöntem ile ilgili bir iki soru aklıma geliyor. Onlarla ilgili saptamaları hemen yapmak doğru olur.

Birincisi, planlamayı, kent planlamayı etkileyen herşey, kent plançısını da etkiler. Bu doğaldır. Dolayısıyla konuyu, daraltmış oluyorum. Kent planlamasına ve kent plançısına etkiler diye daraltmış oluyorum. Çünkü birşey eğer kent planlamasını, etkiliyorsa kent plançısını da etkiliyor. Ta ki o kent plançısı çok duyarsız bir insan olsun. Mesleğinde ve etrafında olup bitenlerden hiç etkilenmeyen bir yaradılıştaki olsun. Böyle kimselelere biz konuşma dilinde "duyarsız" insanlar diyoruz. Oysa, bildiğimiz kadarıyla, kent plançılarını çok duyarlı insanlardır. Birinci notka bu. İkincisi siyasal ve idari yapının kent planlamasına ve kent plançılarının üzerindeki etkileriyle ilgili.

Burada yöntemle ilgili olarak şunu da söylemek gerekir. Siyasal ve İdari yapılar, bağımsız olan değişkenler değildir. Bunlar, toplumsal ve ekonomik yapıyla bağımlı olarak oluşmakta olan bağımlı değişkenlerdir. Bir de bunun dikkate alınması gerekir.

Üçüncü olarak, bağımlılık ilişkisinin idari ve siyasal yapının ekonomik ve toplumsal yapıyla bağlantısı

şeklinde anlaşılması gerekmektedir. Birlikte; aynı zamanda, zaman içerisinde bir bağımlılık söz konusudur. Bugünkü siyasal ve idari yapılar geçmişteki idari ve siyasal yapılar ile bir bütünlülük, devamlılık, bir süreklilik içersindedirler. Onların ürünüdürler, diyebiliriz. Bu bağımlılık ilişkilerini belirttikten sonra, yöntemle ilgisi açısından nüfus artışı ve kentleşme üzerinde bir iki söz söylemek istiyorum.

Bütün sorunlarımız çoğu kez karşılaştığımız yapısal sorunlardan doğuyor. Büyük bir kısmı orada düğümleniyor. Nüfusumuz çok hızla artıyor. Nüfus ortalama %2,5-ile 2 arasında değişmiş, 35 yıl içerisinde. Nüfus genel olarak hızla artıyor. Ayrıca, kentli nüfus çok hızlı artıyor. Bugün kentli nüfusumuz 35 milyon olmuştur. 30 yıllık bir zaman dilimine bakarsanız, bunun 7 milyondan 35 milyona çıktığını görürsünüz. Genel nüfus artıyor ama, kentli nüfus çok daha büyük hızla artıyor. Anakentlerin nüfusuna baktığımızda, son 35 yıl içerisinde bunun da 3.5 milyondan 25 milyona yükselmiş olduğunu görüyoruz. Ve bu hız devam ederse, kent planlaması mesleği için ve kent planlaması için sorunun ne kadar büyük olduğu daha iyi ortaya çıkıyor. Eğer gecekonduda da bunun bir işlevi ise, gecekonduda yaşayan nüfus da aynı zaman dilimi içerisinde 1,2 milyondan 12,5 milyona yükselmiş oluyor.

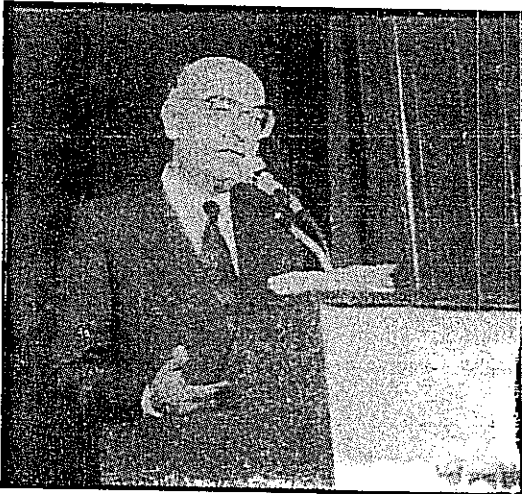
Bütün bunlar, beraberinde gecekonduda ulaşım gibi, birtakım kentsel sorunların da hem çeşitlenmesine, hem de boyutlarının geniş ölçüde büyümesine yol açıyor.

daha önemli olanı, ekonomik bunalımın Türkiye'de bir takım değerlerimizde de yozlaşmaya, bir değer bunalımına yol açmakta olmasındır.

Bu genel gözlemleri kısaca yaptıktan sonra, kent plancıları için belirleyici olan birtakım değişikliklere dikkatinizi çekebilmek için başka bazı gözlemler daha yapmak istiyorum. Bunlardan biri ekonomik bunalımlardır. İkincisi, siyasal yapı üzerinde bazı gözlemler. Üçüncüsü de yönetim yapımız üzerinde bazı kısa gözlemler. Sonra da kent planlaması ve kent plancısı için bazı sonuçlar çıkarmaya çalışacağım.

Türkiye ekonomik bunalımdan hiç kurtulamıyor. Bunun kent plancılarını ve kent planlama mesleğini etkilemediği pek söylenemez. Bunalım her zaman var olmuştur. Ama 1980'den sonraki ekonomik bunalım, bugün karşı karşıya bulunduğumuz enflasyon oranını dikkate alırsanız, ekonominin her alanında kendisini duyumsatıyor. Aslında, bu bunalıma 1980 yılında 24 Ocak kararları adı verilen kararlar ile çözüm bulunmaya çalışıldı. Fakat bunalım büyüyerek devam etti. 1994 yılında 5 Nisan kararları devam eden ve büyüyen bunalıma çözüm bulmak için alınmış olan "kemer sıkma" kararları olarak adlandırılabilir. Bu 14 yıllık süre içerisinde süregelen ekonomik bunalımı, düzenlemeye çalışanlar önce sivil yönetimlerdir.

1980 24 Ocak kararlarını alan sivil bir iktidar, Süleyman Demirel'in başbakan olduğu bir hükümet; sonra bir askerî yönetim; sonra bir yarı-askerî yönetim; sonra yeniden sivil yönetim. Niteliği ister askerî, ister yarı askerî, ister sivil olsun; hepsi ekonomik bunalıma çözüm arama çabalarına girişiyorlar. Ama hiçbiri bunun altından çıkamıyor. Demek ki bazı

yapısal nedenler var. Bu bunalımın bizim açımızdan önemli yanı, kimleri nasıl etkilediğidir. Bu, tüketicileri etkiliyor. Konut alıcısını etkiliyor. Konut yapımcısını etkiliyor. Kent plancısını da, dar gelirlileri de etkiliyor. Kent plancıları da, her zaman dar gelirli insanlar olarak, bundan elbette etkileniyorlar. Ve ekonomik bunalım, zaman zaman kişisel bunalımlara dönüşmektedir. Ayrıca, bazı toplumsal bunalımlar da bundan kaynaklanıyor. Son günlerde çok sık gördüğümüz gibi üniversite öğretim üyeleri sokağa dökülüyor. Bu nedir? Ekonomik bunalımın kişisel ve toplumsal bunalıma dönüştüğünün göstergesidir. Bunu doğal karşılamak mümkün değil. Ama daha önemli olanı, ekonomik bunalımın Türkiye'de bir takım değerlerimizde de yozlaşmaya, bir değer bunalımına yol açmakta olmasındır. Bir değer yozlaşması ile karşı karşıya bulunuyoruz. Bir örnek şudur: kent değerlerimizi ve çevre değerlerimizi, alınıp satılabilecek bir meta haline indirgeyen bir dünya görüşünün ekonomik bunalımın toplumsal bunalıma ve ordan da değerlerimiz ile ilgili bir bunalıma dönüşmekte olduğu şeklinde yorumlamak eğilimindeyim.

Herşey parayla alınıp satılabilir anlayışı yerleşmektedir. 1980'lerin ortasında yabancılara toprak satmak konusu gündeme gelmiştir. Bunun için yasa çıkartılmıştır. Biraz incelediğiniz zaman şunu görüyorsunuz: Eğer yabancılar bankada döviz hesabı açtıysa, Türkiye'ye döviz kazandırıyorlarsa, onlara karşılıksız olarak toprak satabilirsiniz. Sevda tepesi İstanbul'da böyle satıldı. Değer yozlaşması ve bunalımı o tarihlerde başlayan bir süreçtir diye algılamak eğilimindeyim. Bu, devlet adamlarını, siyaset adamlarını da etkiliyor. Değer bunalımını onlara da yansıyor. Atatürk sahip olduğu çiftliklerini 1937 yılında Hazineye bağışlamıştır. Ve Bakanlar Kuruluna yazdığı mektupla "mal ve mülk bana rahatsızlık veriyor. Bundan rahatsızlık duyuyorum. İnsanın asıl mutluluğu sahip olduğu toprakta değil, manevi değerlerdedir" demiştir. Halbuki benim incelemeye çalıştığım, yaptığım gözlemleri kapsayan 1980-94 arasında, devlet ve siyaset adamlarımız

Atatürk'ün 1937'de söylemiş olduğu sözlerin tam tersi yönde bir takım değerlere sahip olmaya başladılar. Kendilerinden Hazineye, devlete, ne verebileceklerinin değil, fakat oradan kendi mal varlıklarına ne aktarabileceklerinin kaygısı içersine girdiler. Bu da, bir değer bunalımıdır.

Gelelim siyasal yapı üzerindeki gözlemlere. Dünya koşulları 1980'li yıllarda geniş ölçüde değişmiştir. Ekonomik bakımdan değişmiştir. İdeolojik bakımdan değişmiştir. Rejimler geniş ölçüde değişmiştir. Komünist rejimler yıkılmıştır. Komünist rejimlerin çöküşü ve dünyada bu bağlamda esen rügârlar Türkiye'yi de etkilemekten geri kalmadı. İdeolojik olarak Türkiyeyi etkiledi. Dünyadaki dış dinamikler, değişiklikler aynı zamanda stratejik olarak ta ülkemizi etkiledi. Çünkü, Türkiye kuzeyinden ve doğusundan artık bir askeri tehdit altında olmadığı kanısıyla dış politikasını ve stratejik planlarını değiştirmek gereksinmesini duydu. İdeolojik nitelikteki değişiklikler iç dinamikler şekline dönüşmüştür. Bunlara birkaç örnek verebilirim. Önce, siyasal yapı üzerindeki değişiklikleri kısaca özetlemeye çalışıyorum.

Plan düşüncesinden ve plan disiplininin Türkiye adım adım uzaklaşmıştır. Üç yıl önce burada, Dünya Şehircilik Günü'nde, Atatürk Kültür Merkezi'nde yaptığım konuşmada buna değinmiştim. Yani, ülke liberalleşiyorsa böyle bir dünya görüşünü ve sistemini benimsemeyi bir tercih olarak karar altına almışsa, merkezî plan ilk vazgeçilecek şeydir. Türkiye planlı bir ülke. 5 yıllık kalkınma planları hazırlıyorsunuz. Bunlar kağıt üzerinde kalmaktadır. Yalnız ülke çapındaki planlama etkinlikleri değil, bizim bölge planlarımız da zaten fiilen ortadan kalkmıştır.

Ama, kent planlarımızda da kent planlamasıyla meşgul olan yönetim kademelerimizde de, hatta bilim çevrelerinde bile plana karşı tavırların filizlendiği dönem 1980 sonrasıdır. Birçok bilim adamlarımız, "bırakalım bu planları, bunlar modernist yaklaşımlardır. Çünkü, yapıyoruz duvarlara asılıyor. Ve orada kalıyorlar. Böyle plan yapmaktansa, hiç yapma-

mak daha iyidir" şeklinde görüş değiştirmişlerdir, koşullanmışlardır adeta. Bu, dünyadaki oluşumların, değişimlerin ve Türkiye'ye yansımalarının sonuçları olarak görünmektedir bana. Çünkü Dünya Bankası da, Türkiye gibi ülkelere, İngilizcede adı "deregulation" olan "kuralsızlığı" önermektedir. Her türlü kuraldan uzaklaşacaksınız. Plan da bir kural olduğuna göre, bundan da uzaklaşmak gerekir. Çünkü liberalizm herşeyi en iyi şekilde çözer. Demek, ki, birinci gözlem siyasal planda, plan düşüncesinden ve plan disiplininin uzaklaşma şeklinde bir sonuçla karşı karşıya olmamızdır.

İkincisi, devletin küçültülmesi sloganıdır. Şimdi hangi siyaset adamını dinleseniz, hangi devlet adamını dinleseniz sanki başka iş kalmamış gibi, devleti küçülteceğiz diyorlar. İkinci cumhuriyetçiler de bunu istediler. Devletin küçültülmesi, devletin ekonomik yaşamdan elini ayağını tümüyle çekmesi anlamına gelmemelidir. Kastettikleri şey, devletin yatırımcı olarak, denetleyici olarak ekonomideki egemenlik alanını, etkinlik alanını daraltmak ve boşalan alanı özel sektöre devretmektir. Çünkü, dünyadaki liberal akımlar, bunun böyle olmasını gerektiriyor. Hatta eski Doğudan çözülen devletlerin hepsi, kraldan daha çok kralcı olmuşlardır. Hepsi özelleştirmeyi, devletin küçülmesini gündemlerine almışlardır. Çok kısa bir sürede bir kısmı yanlış bir yola girdiklerinin farkına vardılar. Bunu gösteren örnekler var. Devletin küçülmesi aslında, plancılar açısından belediyelerin güçlenmesi büyümesi olsa çok zararlı olmayabilir. 14 Ekimdeki İ.T.O. Yerel Yönetim toplantısında; ben" devlet küçülüyor, bari belediye büyüsün" dedim Bazı belediyeciler sakın dediler. Sonra yemek yerken "hoca biz yanlış mı anladık. Belediyedeki aşırı istihdam, kayırmalar v.s. belediyeler daha da büyültülürse, atlından kalkamayız" bunun dediler. Benim söylemek istediğim o "altından kalkamayız" değil. Elbette ki kayırılan bir takım kimseler ile 700 kişinin altından kalkabileceği belirli bir belediye etkinliğini 300 kişinin yapması herhangi bir şekilde savunulamaz. Bu, rasyonel olamaz. Benim kastettiğim, belediyenin planla-

Devletin küçülmesi aslında, plancılar açısından belediyelerin güçlenmesi büyümesi olsa çok zararlı olmayabilir.

mada olsun, ekonomide olsun, yönetimde olsun etkinliğinin artırılması, kamu hizmetini daha iyi yapmasıdır. Çünkü onu özelleştirdiğiniz zaman, gelir dağılımı dengesizliklerinin çok keskin çizgiler ile ortada olduğu bir ülkede, kamu hizmetlerinden kimin ne ölçüde ve kaçaya yararlanacağını denetlemek güçleşecektir.

Öbürü de özelleştirme sloganıdır. Her ne pahasına olursa olsun bunun belediyelere, yerel düzeye yansımalarının toplumun yoksul kesimleri için nasıl sonuçlanacağı merak edilebilir. Kısaca eski sol söylem, yahut demokratik sol söylem; 1980 sonrasında yoksullaşmıştır. Artık kendini solcu diye tanımlayanlar, solcu parti, demokratik parti, demokratik sol parti denilen partiler bile, kendi felsefelerini dayandıracak temeller arıyorlar. Eskiden kullandıkları kavramlar kendilerine yetmiyor.

Burhan Bey o toplantıda, aslında belki kendi partisinin ve güncel olan söylemin biraz tersi sayılabilecek bir şekilde dedi ki "devlet sağlık ve eğitim hizmetlerini kendisi görüyor. Türkiyede belediye olarak bunları bize versinler, biz daha iyi yaparız". Belediyelerin görev alanlarını genişletmek için birçok belediye başkanları, bazı siyasetçiler, bazı bilim adamları bu görüşü savunuyorlar. Burhan Bey de onu söyledi. Ama ondan sonra şunu da ekledi ve dedi ki "Bize versinler, biz özelleştirelim". Yani, alıp kendisi yapmayacak. Belediye de özelleştirecek. O zaman sayın belediye başkanına kimse sormadı" ne zahmet; devlet kendisi özelleştirir onu, size verip sizin özelleştirmeniz, birtakım maliyet faktörlerini de ekler." Amaç özelleştirme olacaksa birtakım devlet hizmetlerinin belediyeye geçmesinin hiç anlamı yoktur.

Siyasi bakımdan dünya çapındaki değişiklikler ve bunların Türkiye'ye yansıyan biçimleri bunlar. Gelelim yönetim yapısına,

İdari yapı üzerinde bazı gözlemler yapılabilir. 1980 sonrasında Türkiye'de askeri yönetimler gittikten sonra da askeri yönetim devam etti. Askeri yönetim derken, kastettiğim, onların koymuş olduğu kuralların

varlığını sürdürmekte olması, bugün bile sürdürmekte olmasıdır. Anayasa değişiklikleri üzerinde bütün siyasi partiler anlaştıklarına göre, burda yeni birşey söylemiyorum. İşte askeri yönetimin ve yarı askeri yönetimlerin yaptıkları iş, Türkiye'de devleti toplumun önüne koymak olmuştur. Bu, devlet felsefecisi Hegel'in anlayışıdır. Oysa, devlet toplum için vardır. Siyaset bilimindeki en son gelişmeler bunların böyle algılanmaları gerektiğini gösteriyor. Devlet toplumdaki birtakım siyasal güçlere dayanarak yönetimi siyasi parti ve hükümet dediğimiz bazı kardoların eline veriyor. Ama hizmet edilmesi gereken en son amaç insanlardır, toplumun kendisidir. Askeri yönetim bunu anlayamadı göremedi ya da görmezlikten geldi:

Dolayısıyla, halkın yönetimi dediğimiz yerel yönetimlerin belediyenin de içinde bulunduğu kurumların özerkliği geniş ölçüde çığnendi. Ve bu devam etti. Sivil merkezi yönetimler de, yerel yönetimleri fırsat bulduca kemiriyorlar.

Böylece merkezle, yerel yönetim arasındaki denge, merkezin lehine giderek bozulmaktadır. Bu, plancılar için ve kent plancılığı için büyük bir tehlikedir. Kent plancılığını ve kent plancılarını etkileyen yönetsel yapı özelliklerinden en önemlisi de bence bu. Oysa, başka ülkeler özellikle Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ülkeleri farklı doğrultularda bir takım girişimler içerisindedir. Yerel nitelikteki bütün hizmetleri belediyeler yapacak. Devletin el atması savunulamaz diyorlar. Yerel hizmetler halka en yakın olan yönetim birimlerince yerine getirilmelidir diyorlar.

1980 sonrasında yönetim yapısı bakımından ikinci önemli değişiklik bürokrasiyi azaltma isteğidir. Bürokrasiyi azaltmak adı altında bütün kuralları kaldırır hale geldik biz. Bu yanlıştır. Bürokrasiyi azaltmak, aslında bürokrasinin bir başka anlamı olan kırtasiyeciliği azaltmaktır. Yazçızcılık diyorlar buna. Yani gereksiz kağıt, yazışma vs bunların azaltılmasıdır. Formalitelerin azaltılmasıdır. Yoksa, bürokrasi devlet çarkını çevirmek için ihtiyaç duyduğumuz, gerekli olan, çok

sağlam, akli başında, bilgili, yetenekli kadrolarla donatılması gerekli birşeydir.

Plancılar da bürokrasinin bir parçasını oluşturmaktadırlar. 1980 sonrasında devlet bürokrasisinde ve yerel bürokraside yetenekliler gitmiş yerlerini çoğunlukla yetersiz olanlar almıştır. Yerel yönetimlerde görevli değerli arkadaşlarımı bunun dışında tutuyorum.

Kuralsızlık kuralların azaltılması bir diğer konudur. Kuralları azalttığınız zaman, bunu sonsuza götürdüğünüz zaman hatta götürmeden bile nelerle karşılaşacağınızı size Emlak Bankası olayı göstermiştir. Bu bağlamda, yani kuralları azaltmak, bürokrasiyi azaltmak adı altında, plancılık mesleğini en yakından ilgilendiren şöyle değişiklikler yönetim yapımızda karşımıza çıktı:

Yeminli özel bürolar. Nedir yeminli özel büro? Yeminli özel teknik büronun yapmakta olduğu, yapmak görevi kendisine verilen iş, belediye adı verilen kurumun yapması gereken bir iştir. Yanlış hesap Bağdattan döner diye bir söz vardır. Yeminli özel bürolar, onlarla ilgili yasa çıktıktan kısa bir süre sonra, ölüme mahkum edilmişlerdir. Ölü doğmuş çocuklar gibi olmuşlardır. Zaten bir kısmını da serbest mühendislik ve mimarlık bürolarında olduğu gibi, Anayasa Mahkemesi, kamu görevlerini, kamu otoriteleri, kamu kuruluşları görür gerekçesi ile iptal etmiştir. Yeminli teknik bürolar, aslında, özelleştirme salgınının sonucudur.

İslah imar planları hakkında, plancı arkadaşlarımızdan, kimseden, ben, "aman ne kadar güzel bir kavram ve kurum getirildi. Planlamanın kalitesi yükseltildi" dediğini duymadım. İslah imar planlarının büyük kentlerde olsun öteki yerlerde olsun, plancıların başına bir dert olduğunu ve plan kavramını yozlaştırdığını ise herkesten duydum. Aranızda farklı bir görüşe sahip arkadaşımız olursa, bunu öğrenmek isterim, bilmeyi çok isterim.

Bütün bunlar liberalleşmeyi sonsuza kadar götürme konusunda verilmiş önyargılı birtakım kararların sonuçları olarak bana görünüyor.

Gecekondu ve imar afları bu açıdan görülmesi gerekli şeylerdir. 2981 sayılı yasa getirmiştir ıslah imar planlarını. Bu özelleştirmenin en güzel örneklerinden biridir. Af getirmiştir. Daha sonra onu tamamlayan 1986'da ve daha sonraki yıllarda çıkan gecekondu yasalarıyla birlikte topluma zarar verilmiştir.

Bu dönemde, yönetim yapımızda plancıları etkileyen, plancıları etkilemesi sözkonusu olan bir başka değişiklik İmar ve İskan Bakanlığı'nın Türkiye'de bu işlerin yukardan politikasını çizecek olan bir bakanlığın, kaldırılmış olmasıdır. İmar ve İskan Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığına indirgenmiştir. Ona irca edilmiştir. Kolu kanadı budanmış bir bakanlık oldu. Planlama ile herhangi bir ilgisi kalmamıştır. Bayındırlık Bakanlığı bugün, karayolları ile devlet su işleri ile ve büyük yatırımlarla, ihalelerle, devlet yapıları ile ilgilenen bir bakanlık.

Oysa Türkiye'de bir Kentleşme Konut Bakanlığına gereksinme vardır. Bir Yerel Yönetimler Bakanlığına da vardır. Belediyelerin, içerisinde çalışacakları, yürütecekleri işlerin genel çerçevesini politikasını çizecek olan bir bakanlık bulunmalıdır. Bu bakanlığın kaldırılması da büyük bir hatadır ve kent plancılığını olumsuz bir etmen olarak etkilemiştir. Bunu da kendi düşüncelerim olarak dikkatlerinizde sunuyorum.

Bir Konut Bakanlığının bulunması Türkiye'de konut politikasının genel çizgilerini, genel doğrultularını belirleyecekti. Oysa, böyle birşey yok bugün. Toplu Konut İdaresi toplu konunun finanse edilmesi için elinde belirli bir kaynak bulunan ve bunu nasıl kullanacağını belirlemek ile görevli olan bir yer... Oysa, bunu da iyi yapamıyor Toplu Konut İdaresi bugün kooperatifler ile ters düşmüş, toplu konut kooperatiflerinin üst kuruluşları ile ters düşmüş bir yönetimdir. Bu devlet kuruluşu çarşaf çarşaf ilanlar vererek savurganlık yapmaktadır. Ayrıca üzerine olmayan yerel yönetim kitapları yayımlamaktadır. Her idare Türkiye Cumhuriyetinde yasanın kendisine vermiş olduğu görevleri yerine getirir. Toplu konut işlerini daha iyi

yönetim yapımızda plancıları etkileyen, plancıları etkilemesi sözkonusu olan bir başka değişiklik İmar ve İskan Bakanlığının Türkiye'de bu işlerin yukardan politikasını çizecek olan bir bakanlığın, kaldırılmış, olmasıdır.

yapmakla görevli bir idarenin yerel yönetim reformuna ilişkin kitaplar yayımlaması elbette yararlı bir iştir. Ama, o idarenin yapacağı bir iş değildir. Onun sahibinin başka yerler olması gerekir.

Yönetim yapımızla ilgili, kent plancılığını ve kent plancılarını etkileyen, etkileyebilecek olan birtakım değişikliklerden ve olaylardan söz ediyorum.

Son bir konu da belediye sayısının gereksiz yere artmasıdır. Değerli arkadaşlar; 1980'de 1500 olan belediye sayısı, 1994'de 2715'e yükselmiştir. 3000 dersenez, %100 bir artış vardır. Acaba küçük küçük belediyeler yaratmak, köyleri belediye adıyla başka şekillerde örgütlendirmek yurttaş ne kazandırıyor? Bu belediyelerin sınırları içinde yaşayan, gerçekte köylü olan vatandaş kentli yurttaş haline getiriyor mu? Onun kent ve çevre bilincini yükseltiyor mu? Köyken belediye haline gelen bu kuruluşun gelir kaynakları orada yaşayan insanlara medenî bir takım hizmetleri yüksek kalitede sunabilecek bir yerel yönetim birimi haline getiriyor mu bu yerleri? Hayır. Biliyorsunuz; il belediyeleri var, ilçe belediyeleri var. Bir de il ve ilçe merkezlerinin dışında kalan belediyeler var. Belde diyorlar bunlara. Yanlış. Belde ne demek? İl belediyeleri de beldedir. İlçe belediyeleri de beldedir. Belde bir kent demektir. Belediye de oranın yönetimi demektir. Ona, il ve ilçe merkezi olmayan belediyeyi anlatmak için o ismi yanlış olarak takmışlardır.

Önemli olan; ismin yanlışlığı değil, yapılan olayın, atılan adımın yanlışlığıdır. Belediye sayısını bu kadar arttırmakla, zaten hiçbir zaman yeterli gelire sahip olmayan, ve gelirinin büyük bir çoğunluğunu devletten alan belediyelerin sayısını arttırmakla, pastadan herbir belediyeye düşen dilimi yarıya indirmiş oluyorsunuz. Belediyeler de yaptıkları şeyi daha yetersiz yapıyorlar. Niçin? O yöredeki insanların oyunu alabilmek için tamamen siyasi amaçlarla arttırılıyor yanlış olarak belediye sayısı. Bu yoldan dönülmesi gerekiyor. Belediyelerin nasıl kurulacağı objektif bir takım ölçütleri olan teknik bir olaydır. Bunun politize edilmesinin çok büyük

sakıncaları olduğunu görüyoruz. Yalnız belediye değil il, ilçe sayıları da arttırılıyor. Sanki bakkal dükkanı açıyormuş gibi bunları çoğaltıyoruz.

Yönetimle ilgili olarak plancılar açısından önem taşıyan galiba bir konu daha var.

Belediyelerin planlama ve imar yetkilerinin, merkezle yerel yönetimler arasındaki paylaşımındaki dengesizlik merkez lehine büyüyor dedim. Bunlardan bir tanesi Özel Çevre Koruma Bölgesi adı verilen kuruluştur. KHK o yöredeki bütün belediyelerin planlama ve imar yetkilerini bu kuruma vermiştir.

İkincisi de GAP İdaresidir ki, ilgili KHK birçok ilin planlama yetkisini bir merkezi idare kuruluşu olan GAP İdaresi Başkanlığına vermiştir. Bunun merkezi Ankarada'dır.

Bunlardan birisi için Anayasa Mahkemesine bir siyasi partimiz, başvurmuştur. Yerinden yönetim ilkesine aykırıdır bu Belediyelerin yetkisini alıyorsunuz, merkezi idareye veriyorsunuz diye. Ne yazık ki Anayasa Mahkemesi bunun mümkün olduğunu belirtmiş ve anayasaya aykırılık bulunmamıştır burada. Ama buna benzer bir olayda 1987 yılında, bildiğiniz gibi, 3394 sayılı yasa ile büyükşehir belediyeleri dahil olmak üzere, Türkiye'deki bütün belediyelerin ada ve parsel bazına kadar imar planlarını yapma ve yaptırma yetkilerini başbakanın isteği üzerine Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na veren yasayı Anayasa Mahkemesi Anayasaya aykırı bularak iptal etti. Özel Çevre Koruma Kurumu'na verilen yetkiler ile GAP bölgesinin imar ve planlama yetkilerinin merkeze alınması bu kuruluşlara verilmesi arasında nitelik bakımından hiç bir fark yok.

Ekonomi üzerinde bazı gözlemler yaptık. Siyasal yapı üzerinde bazı gözlemler yaptık. Zaman olarak ta aşağı yukarı 80 sonrası ile sınırladık. Acaba, bunlar planlama mesleği üzerinde, kent plancıları üzerinde ne gibi etkiler yapıyor. Bu etkilerden bir kısmını olumlu etkiler olarak da değerlendirebiliriz. Olaya tek yönlü bakmayalım. Belli bir birikim sağladığımız açıktır.

Belediyelerin planlama ve imar yetkilerinin, merkezle yerel yönetimler arasındaki paylaşımındaki dengesizlik merkez lehine büyüyor

Türkiye'de son 30 yıl içinde planlama mesleğinin kalitesinin yükseldiğini görüyoruz. En azından şu Şehircilik Günlerini alınız. Dünya Şehircilik Günlerini. Ben 1980'den beri, bunların hemen hemen hepsine katıldım. Konuşmalar yaptık, sonra kitapları yayımlandı, okuduk. Bunlardan bir kısmı plancılık eğitimi ile ilgiliydi: Bir kısmı, bu yıl olduğu gibi mesleğin kendisi ile ilgiliydi. Bir yıl anakentlerin yönetimi ele alındı. Bir yıl arsa ve toprak konusu, bir yıl koruma konuları ele alındı. Trabzondakinde kıyılar ele alındı. Birinde, turizm ele alındı. Bunların herbirine 40-,50-,60 plancı katılmaktadır. Çok değerli katkılar yapacak bir plancılar ordusu geniş ölçüde yetişti. Bu sevindirici bir şeydir. Tabii yönetim yapımızdaki gelişmeler, okullarımızın açılması ve kadroların oluşturulması sonuçlarını vermiştir. diye düşünülebilir. Meslek kuruluşları etkinliklerde bulunuyorlar. Bu arada Şehir Plancıları Odası kurulmadan Mimarlar Odası sahip çıkıyordu konulara. Şimdi gene o sahip çıkmaya devam ediyor; ama Şehir Plancıları kendi bağımsızlıklarını geniş ölçüde ilan ettiler. Sonra dünyaya açıldı artık kent plancıları. Başka ülkelerde çalışan, başarıyla iş yapan kent plancılarımız var. Bu etkileşim çok önemlidir. Başka ülkelerde plan yapma teknikleri neyse, bunları arkadaşlarımız teknolojinin sağladığı olanaklar çerçevesinde yerine getiriyorlar. Bunları ben olumlu gelişmeler olarak görüyorum.

Ancak, olumsuz olan etkiler, siyasal, yönetsel yapıdaki ve ekonomideki olumsuz gelişmeler, tutumlardaki olumsuz etkiler daha fazla. Onları da şöyle bir kaç nokta etrafında toplayabilirim:

Acaba bütün bu gelişmeler plancıların işini güçleştiriyor mu? Kolaylaştırıyor mu? Nüfus artışı, kentleşme hızı, belediye sayısının artışı gibi değişkenlerin planlama işini geniş ölçüde zorlaştırdığını kabul edersiniz.

Acaba belediye sayısının artması, başka bir açıdan bakarsınız plancılar için iş alanlarını açmıyor mu? Daha iyi değil mi? diye düşünülebilir. Plancılar için ne kadar çok belediye olursa o kadar çok istihdam alanı yaratılmış olacaktır için, İller Bankasından daha

çok işler alınacağı için, kendileri açısından lehte bir durum değil midir? sorusu sorulabilir. Çoğunluğun öyle düşünmediğini zannediyorum ben. Çünkü meslek etiği diye birşey vardır. Şehir Plancıları Odası'nın üye sayısı 2500'e yaklaşıyor. Meslek değerlerini kişisel çıkarlara üstün tutacak nitelikte kimselerdir, diye düşünüyorum. Ama yeminli özel teknik büroları biliyorsunuz. Onları getiren kişi bir harita mühendisiydi. Bazı odalar hiç şikayetçi olmamışlardır bu bürolardan. O günlerde benim çok dikkatimi çekmişti bu.

Diğer bir konu, toprak satışı. Toprak satışına imkan veren düzenlemeler siyasal yapı değişikliklerine bağlı olarak yönetim yapımızdaki, planlamayı ve plancıları olumsuz yönde etkileyebilecek olan bir gelişmedir diye düşünüyorum. Bu yanlış birşeydir zaten.

Belediye meclislerinin yapısı bir başka faktördür. Belediye meclislerinin üyelerinden herkes şikayetçi. Bunlara planı anlatmak ne mümkün? Belediye meclis üyeleri var mı yoksa aranızda? Kendilerinden özür diliyorum varsa. Herkes böyle değil şüphesiz. Çoğunlukla büyük yakınmalar vardır. Siyasette yozlaşmanın sonucudur bu. Çünkü önünüze getirilen liste bir veridir. Siz seçmiyorsunuz, başka örgütler seçiyor. Delegeler ve parti örgütleri iyi çalışmıyorlar. Siz de onları kabul etmek veya etmemek gibi iki şık karşısında kalıyorsunuz. Bunu değiştirmek gerekir. Yetki ve yetenek sahibi kimselerin siyasetteki başka kadrolarda olduğu gibi, belediye meclislerine de gelmesi plancıların çalışmasını ve planlama mesleğinin amaçlarına ulaşmasını güçleştirmeye kolaylaştırır.

Kaynak yetersizliği, idari yapıdaki yerel yönetim merkezi yönetim dengesizliğine bağlı olarak planlama mesleğini geniş ölçüde etkilemektedir. Belediye başkanlarının tutumlarını da etkilemektedir. İyi olanlar var, kötü olanlar var. Birçok belediye başkanları plancılar ile iletişim kuramıyorlar. Zannediyor ki, seçilmiş bir kişi olarak kendi söylediğinin dikte edilmesi işi kolaylaştırır. Çünkü o, seçmene karşı sorumludur. Fakat

Zannediyor ki, seçilmiş bir kişi olarak kendi söylediğinin dikte edilmesi işi kolaylaştırır. Çünkü o, seçmene karşı sorumludur. Fakat plancı meslek topluluğuna ve topluma karşı sorumludur.

Mahkemelerimiz bundan böyle kentine ve çevre değerlerine sahip çıkmak isteyen yurttaşların, sivil toplum örgütlerinin bu yoldaki başvurularını kabul etmekte ne kadar hoşgörülü davranacaklarını kestirmekte güçlük çekeceklerdir.

plancı meslek topluluğuna ve topluma karşı sorumludur. Bu sorumluluk sınırlarının çizilmesi benim basitleştirdiğim kadar da kolay değildir.

Meslek adamının niteliği de çok önemlidir. Demin 2500 gibi bir rakam zikrettim. Plancı sayısının acaba 2500'e gelmesi plancının niteliğinde ona koşut bir olumlu değişikliğin olduğu anlamına gelir mi? Bu, zorunlu olarak böyle değildir. Çünkü her alanda nitelik ve nicelik ters orantılı olan değişkenlerdir. Bir planlama okuluna sayılar arttıkça kalite düşer: 25 kişinin alınması gerekirken 60 kişi alınacak diye YÖK direktif verirse ne olur? Direktif verersen ancak 25 kişiyi daha iyi eğitilebilecek olan eğitim kadroları 60 kişiye elbette ki yeterli bir öğrenim olanağı sağlamayacaktır. YÖK yönetim yapımızın urlarından bir tanesidir.

Biz tabii ki, bir demokratikleşme açığı ile karşı karşıyayız. Bu terimi dışardan aldım ben. (Democratic deficit) diyorlar. Nasıl bütçelerde açık varsa, demokrasiler de açık veriyor bazen. Bizim açığımız, hem genel demokratikleşme çabalarımızda; hem yerel yönetimlerdeki demokratikleşme çabalarımızda. Büyük bir açığın bulunduğu bir gerçektir. Çünkü, demokrasilerde ki bu tür açıkları halk kapatır. Demokratik yönetimleri halk ayakta tutar. Halk, bireyler bunların örgütleri, sivil toplum örgütleri ayakta tutar. Geçen yıl mayıs ayında yaptığımız toplantıda sivil toplum örgütlerinin rolünü tartıştık. Ve ben şöyle demiştim: Çok sevindiricidir ki bizim mahkemelerimiz kentine ve çevre değerlerine, planlama çalışmalarına sahip çıkmak isteyen kişileri koruyor. Aslında mevzuatımız çok elverişli değil, ama mahkemeler geniş yorum yapıyorlar. Yani bir Galleria olayında barolar, şehir plancıları biraraya gelip bir mücadele vermeye başlıyorsa mahkeme diyebilir ki "size ne oluyor. sizin bunda bir menfaatiniz yok". Orda Galleri'nin yapımından dolayı çevrede bir apartmanı bulunan bir vatandaş emlak sahibi, güneşi, ışığı, geçişi engellenecekse yani bir hakkı ondan göreceksiz bir menfaati zarar göreceksiz başvurularınızı kabul eder, ama başka durumlarda etmez, etmeyebilir. Ama etmiştir, mahkeme.

İzmir'de etmiştir. Başka yerlerde de etmiştir. Geniş bir yorum yaparak, o kentte yaşayan kimselerin kentlerle ilgili konulardaki başvurularını kabul etmiştir. Çünkü birey olarak bizim kentin tümü üzerinde bir menfaatimiz kişisel, meşru, doğrudan ve güncel olduğu görüşü giderek yaygınlık kazanmaktadır.

Türkiye'de çevre ve kent bilinçlenmesine koşut olarak mahkemeler hazır bu yola girmişken, buna sevinmek gerekirdi. Halbuki bir milletvekili bir kaç ay önce parlamantoya bir yasa önerisi getirmiştir. Şu ibareyi çıkarıyor yasadan bakın. Çevre tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren konular da da yurttaş yargıya başvurabilir. Çünkü buna dayanarak kişiler, sivil toplum örgütleri, odalar idareyi güç durumda bırakıyorlar diye bir öneride bulundu. Ve ne yazık ki bu yasa önerisini meclise getiren bir sosyal demokrat milletvekili idi arkadaşlar. Ve partisi de onu uyarmadı nedense. Ve bu kabul edildi. Ama sevindiricidir ki sosyal demokrat partide kalmadı. Ayrıldı, bulunması gereken bir partiye girdi ve o partinin liderinin elini öperek törenle "ihtida" etti. Din değiştirenlere "ihtida etti" denir, bilirsiniz. O da bir anlamda din değiştirdi. Arada, olan oldu. Yasa değişmiştir. 18 Haziran tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Mahkemelerimiz bundan böyle kentine ve çevre değerlerine sahip çıkmak isteyen yurttaşların, sivil toplum örgütlerinin bu yoldaki başvurularını kabul etmekte ne kadar hoşgörülü davranacaklarını kestirmekte güçlük çekeceklerdir. Bu nedenle sivil toplum örgütlerine, plancı odalarına, barolara, başka çevre derneklerine, gönüllü bütün kuruluşlara ve kişiler olarak bizlere plancılık sıfatımız üstümüzde olmasa bile çok büyük görevlerin düştüğünü kabul etmemiz gerekir.

Benim size Dünya Şehircilik Gününde Türkiyedeki ekonomik, siyasal, yönetsel gelişmelerin ışığı altında plancıların, plancılık mesleğinin nasıl etkilediği konusunda söyleyebileceğim şu anda bunlardan ibaret. Beni ilgi ile izlediğiniz için size teşekkür ediyorum.